OIKEUSMINISTERIÖ

UJ 17/2022 vp

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto 15.9.2022

Erityisasiantuntija Joni Korpinen

ASIA: *Asetusehdotus sähköistä todistusaineistoa rikosasioissa koskevista eurooppalaisesta esittämismääräyksestä ja säilyttämismääräyksestä ja direktiiviehdotus yhdenmukaisista säännöistä koskien laillisten edustajien nimittämistä todistusaineiston keräämiseksi rikosasioissa (UJ 17/2022 vp). U-jatkokirjelmä (U 33/2018 vp)*

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Yleistä

Euroopan komissio on 17.4.2018 antanut ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi sähköistä todistusaineistoa rikosasioissa koskevista eurooppalaisesta esittämismääräyksestä ja säilyttämismääräyksestä (COM(2018) 225 final, ns. e-evidence-asetusehdotus). Samanaikaisesti on annettu ehdotus direktiiviksi yhtenäisistä säännöistä koskien laillisten edustajien nimittämistä todistusaineiston keräämiseksi rikosasioissa (COM(2018) 226 final).

Asetusehdotuksessa säännellään, miten ja millä edellytyksillä jäsenvaltion lainvalvontaviranomainen voi suoraan velvoittaa Euroopan unionin alueella palveluita tarjoavan palveluntarjoajan toimittamaan tai säilyttämään tietyn palveluntarjoajan hallussa sähköisessä muodossa olevan tiedon käytettäväksi todistusaineistona käynnissä olevassa rikosoikeudellisessa menettelyssä. Direktiiviehdotuksessa säännellään palveluntarjoajien laillisten edustajien nimittämistä, jotta näille edustajille voitaisiin toimittaa todistusaineiston toimittamista koskevia pyyntöjä ja määräyksiä.

Neuvoston yleisnäkemykset hyväksyttiin oikeus- ja sisäasioiden neuvoston kokouksessa joulukuussa 2018 (asetusehdotus) ja maaliskuussa 2019 (direktiiviehdotus). Suomi vastusti asetusehdotusta koskevan yleisnäkemyksen hyväksymistä. Euroopan parlamentti (EP) on 14.–18.12.2020 pidetyssä täysistunnossa hyväksynyt mietintönsä ehdotuksista (jäljempänä Euroopan parlamentin mietintö).

Kolmikantaneuvottelut (nk. trilogineuvottelut) alkoivat helmikuussa 2021. Viimeisin poliittisen tason trilogikokous oli 28.6.2022. Neuvostossa jäsenvaltioiden kantoja EP:n ehdotuksiin käsitellään rikosasiayhteistyön työryhmässä (COPEN).

Trilogineuvottelut jatkuvat edelleen Tšekin puheenjohtajakaudella. Tämänhetkisten tietojen mukaan lopulliseen poliittiseen yhteisymmärrykseen pyritään lokakuun 2022 loppuun mennessä.

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

Trilogineuvotteluissa keskusteltavana oleva kompromissiratkaisu koskien palvelutarjoajan sijaintivaltion viranomaisen notifioimista (ns. notifikaatiomekanismi) ja kieltäytymisperusteita

Sijaintivaltion viranomaisen asema ja palveluntarjoajalle ehdotettu laaja vastuu oikeudellisesta harkinnasta (nk. notifikaatiomekanismi)

Trilogineuvotteluissa keskusteltavana olevan kompromissiratkaisun mukaan sijaintivaltion viranomaisen (täytäntöönpanoviranomaisen) notifioiminen koskisi vain tietojen *luovuttamismääräyksiä* ja vain *liikenne- ja sisältötietoja*. Liikennetietojen osalta velvollisuus ei koskisi henkilön henkilöllisyyden selvittämiseksi hankittavia tietoja, vaan kyseiset tiedot rinnastettaisiin tilaajatietoihin. Täytäntöönpanoviranomaisen notifiointia koskeva ratkaisuehdotus ei koskisi kaikkia liikenne- ja sisältötietoja koskevia luovuttamismääräyksiä, vaan säännös sisältäisi ns. asuinpaikkapoikkeuksen. Kyseisen poikkeuksen mukaan liikenne- ja sisältötietoja koskevaa eurooppalaista luovuttamismääräystä ei tarvitsisi toimittaa palveluntarjoajan lisäksi samanaikaisesti täytäntöönpanoviranomaiselle, jos luovuttamismääräyksen antamisen aikaan on perusteltuja syitä uskoa, että rikos on tehty, tehdään tai todennäköistä on, että se tullaan tekemään määräyksen antaneessa valtiossa, ja jos se henkilö, jonka tietoja määräyksellä haetaan, asuu määräyksen antaneessa valtiossa. Viimeksi mainittujen edellytysten täyttyessä täytäntöönpanoviranomaista ei siten tarvitsisi notifioida luovuttamismääräyksestä. Keskusteltavana edelleen on myös asuinpaikkapoikkeuksen edellytysten määrittelemiseen liittyviä seikkoja.

Lisäksi täytäntöönpanoviranomaisen notifioimiseen liittyen edelleen keskusteltavana on se, tulisiko notifikaatiolla olla viivästyttävä vaikutus eli tulisiko palveluntarjoajan odottaa täytäntöönpanoviranomaisen kantaa notifikaatioprosessin ajan ennen vastaamista määräykseen. Viimeksi kuvattu tilanne koskisi tilanteita, joissa asuinpaikkapoikkeuksen edellytyksiä ei olisi olemassa ja täytäntöönpanoviranomaiselle toimitettaisiin luovuttamismääräys samanaikaisesti.

Kieltäytymisperusteet

Trilogineuvotteluissa keskusteltavana olevan kompromissiratkaisun mukaan asetusehdotuksen kieltäytymisperusteet olisivat harkinnanvaraisia. Keskusteltavana olevan kompromissiratkaisun mukaiset harkinnanvaraiset kieltäytymisperusteet olisivat seuraavat: luovuttamismääräyksen kohteena oleva tieto koskee täytäntöönpanovaltion lain mukaisten erioikeuksien ja vapauksien suojaamaa tietoa; pyydetty tieto on yhteydessä sääntöihin koskien lehdistönvapauteen tai muun median ilmaisuvapauteen liittyvän rikosvastuun päättämistä tai rajoittamista; poikkeuksellisissa tilanteissa on merkittäviä syitä arvioida, että tapauskohtaisessa tilanteessa määräyksen täytäntöönpano olisi vastoin SEU 6 artiklasta tai EU:n perusoikeuskirjasta jäsenvaltioille johtuvia velvoitteita; määräyksen täytäntöönpano olisi ne bis in idem –kiellon vastaista; tai teko, jonka perusteella luovuttamismääräys on annettu, ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaisesti rikos, ellei kyse ole asetusehdotuksen liitteenä olevassa listauksessa mainittu rikos, jos teosta voi määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaan seurata vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Suomen neuvotteluissa keskeisenä pitämä kieltäytymisperuste[1] ei siten olisi sellaisenaan mukana.

[1] Luovuttamismääräyksen tarkoittaman tutkintakeinon toteuttaminen olisi täytäntöönpanoviranomaisen kansallisen lainsäädännön johdosta rajoitettu vain tiettyihin tai tietyn rangaistustason rikoksiin.

Valtioneuvoston kanta

Teknologinen kehitys on muuttanut rikollisuuden muotoja ja vaikuttanut merkittävästi sen selvittämismahdollisuuksiin. On tärkeää jatkaa työtä sähköisen todistusaineiston saatavuuden tehostamiseksi erityisesti rajat ylittävissä tiedonhankintatilanteissa. Rikostorjunnan tehostamisessa on kuitenkin huolehdittava myös henkilötietojen suojan ja muiden perusoikeuksien asianmukaisesta turvaamisesta sekä valtioiden täysivaltaisuuden huomioon ottamisesta.

Ehdotuksissa tulee huomioida eri tietoluokkien erilainen asema muun muassa luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta. On huolehdittava siitä, että puuttuminen yksityiselämään ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan rajoittuu vain välttämättömään. Erityisesti liikenne- ja sisältötietoja koskeva eurooppalainen luovuttamismääräys tulisi toimittaa palveluntarjoajan lisäksi myös viranomaisille siinä jäsenvaltiossa, jossa toimivalta palveluntarjoajalta tietoja pyydetään (täytäntöönpanoviranomainen).

Täytäntöönpanoviranomaisella tulisi olla mahdollisuus asetuksen ja vastaavia kansallisia tilanteita koskevan lainsäädäntönsä perusteella riitauttaa tällainen määräys ja vaikuttaa siihen, voiko määräyksen toimittanut valtio käyttää tietoa rikosprosessissa. Lopullisen sääntelyn ei tule johtaa siihen, että toisen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaisilla olisi mahdollisuus saada suomalaisten yksityiselämän ja viestinnän luottamuksellisuuden piiriin kuuluvia tietoja silloin, kun se ei ole Suomen perustuslain tai Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaan sallittua. Ehdotusten valmistelussa tulee muutenkin ottaa huomioon perusoikeuskirjan määräykset ja niitä koskeva oikeuskäytäntö.

Asetusehdotus on neuvotteluissa merkittävästi muuttunut Suomen toivomaan suuntaan ottaen huomioon muun muassa eri tietoluokkien erilaisen aseman luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta. Ehdotuksessa ei kuitenkaan riittävällä tavalla ole varmistettu sitä, että liikenne- ja sisältötietoja koskevien määräysten osalta täytäntöönpanoviranomaisella olisi aina riittävä mahdollisuus riitauttaa luovuttamismääräys ja vaikuttaa kansallisen lainsäädäntönsä perusteella siihen, voiko määräyksen antanut jäsenvaltio käyttää tietoa rikosprosessissa.

Keskusteltavana oleva mahdollinen kompromissiratkaisu asetusehdotuksen osalta ei siten riittävällä tavalla täytä edellä todettuja reunaehtoja eikä siksi ole Suomelle hyväksyttävissä. Tältä osin oikeusministeriö kiinnittää huomiota eduskunnan erikoisvaliokuntien asiaan liittyviin aikaisempiin lausuntoihin.